

VÆRDIFULDE KULTURMILJØER I KØBENHAVN KØBENHAVN SOM HAVNEBY

2.1

Christianshavn

2.1 CHRISTIANSHAVN

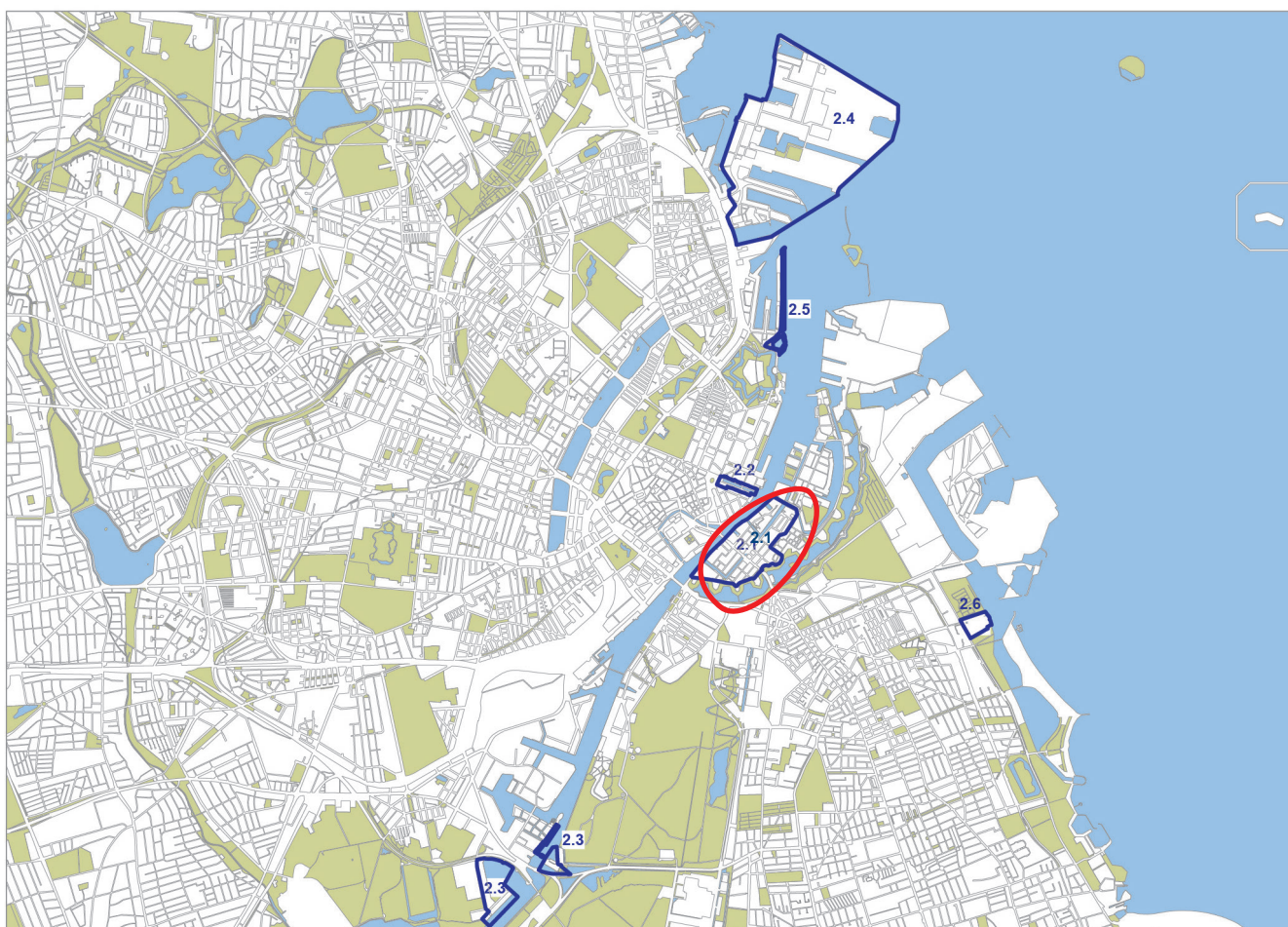
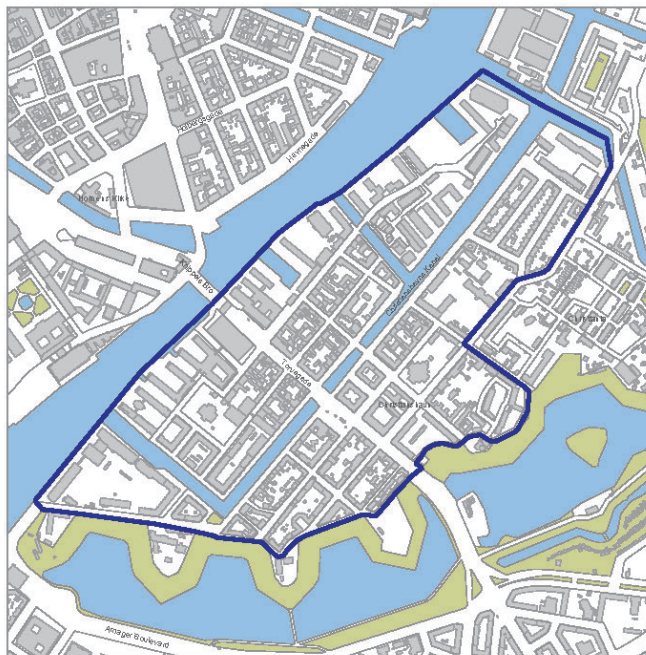
Stedet

Kulturmiljøet omfatter de planlagte områder af Christianshavn. Det afgrænses af Trangravens, Prinsessegade, Bådsmadsstræde, Christianshavns Voldgade, Langebrogade og Inderhavnen. Christianshavns vold nævnes i teksten, men behandles mere detaljeret i beskrivelsen af Fæstningsringen, som voldene er en del af.

Periode

Renæssancen (1536 -1660)

Renæssanceårene i Danmark var de sidste med magtbalance mellem kongemagten og adelen. Tiden var en økonomisk opgangsperiode, og Danmark havde potentialet til at blive en europæisk stormagt. Men perioden var også præget af uro med voldsomme krige. Danmark led særligt store nederlag mod svenskerne i renæssancens sidste år. Det gjorde både op med stormagtsdrømmene og førte til tabet af en tredjedel af landet.

Oversigtskortet viser de 6 kulturmiljøer i Kommuneplan 2011 i afsnittet 'København som havneby'. For hver af de markerede flader er der udarbejdet en baggrundsrapport. Denne rapport omhandler 2.1 Christianshavn.

Den tidlige enevælde 1660-1750

I 1660 blev enevælden indført i Danmark ved et statskup. Landet lå i ruiner efter kostbare og opslidende krige med Sverige. Derfor indkaldte Frederik III stænderne for ved hjælp af besparelser og skatteforhøjelser at finde en løsning på landets dårlige økonomi. Ved stændermødet deltog repræsentanter for den adelige, gejstlige og borgerlige stand men ingen fra bondestanden. En kreds af gejstlige og borgere støttede kongen i at ændre forfatningen, så regeringsmagten blev gjort arvelig.

Den sene enevælde (1750-1848)

Perioden var den hidtil længste fredsperiode i Danmarks historie. Det gav mulighed for udviklingen af statsadministrationen og for ændring af interne forhold fx landbo- og sociale reformer.

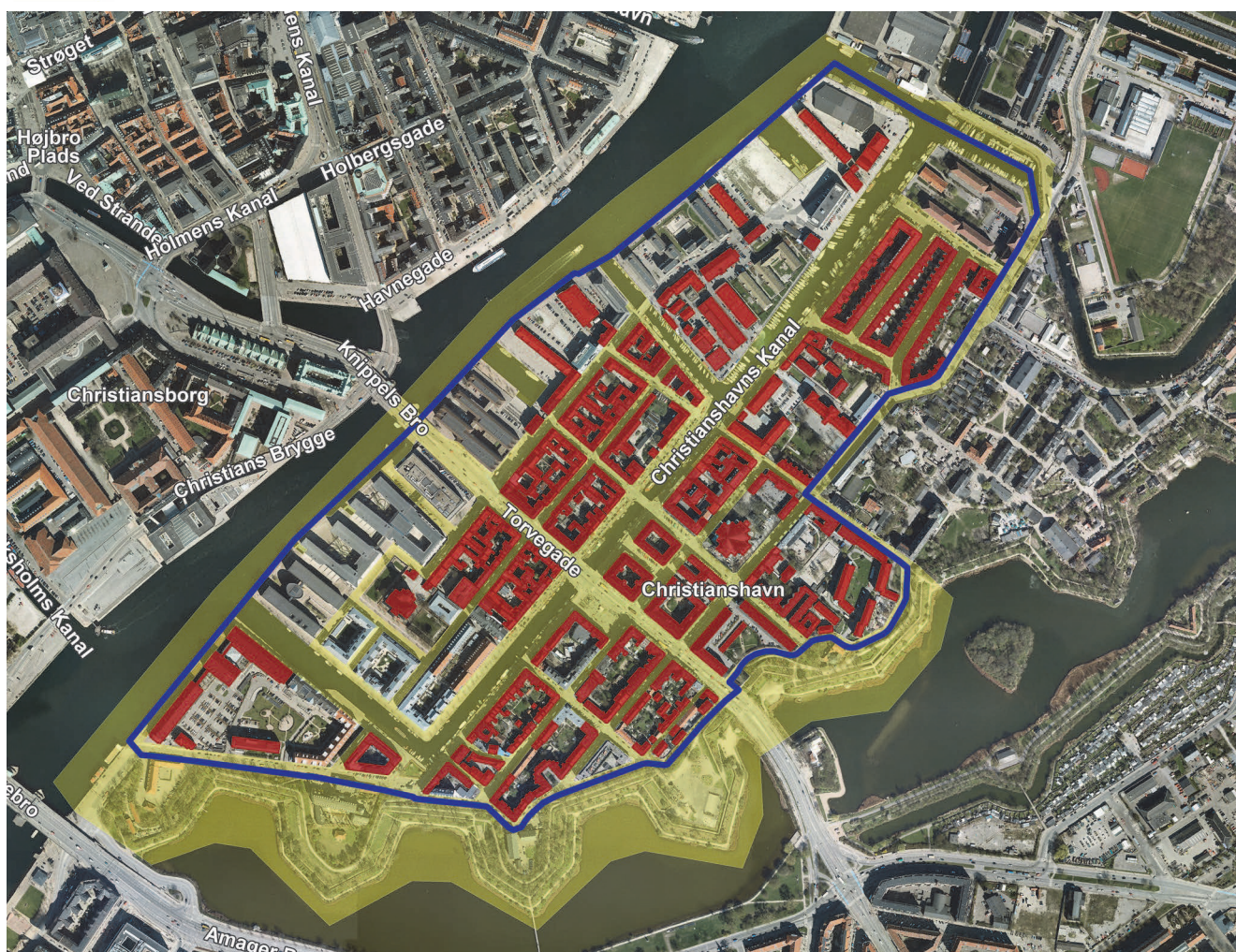
I modsætning til forholdene i Danmark var resten af Vesteuropa i 1700-tallet præget af krig. Danmark formåede at holde sig neutral, hvilket betød at Danmark var i

stand til at handle med alle de stridende parter. De store handelsmænd organiserede sig i handelskompagnier fx Dansk Vestindisk og Asiatisk Kompagni. København blev som hovedstad handelscentrum ofte på bekostning af provinsbyerne. Udviklingen betød, at håndværkere og handelsmænd dannede en ny borgerlig overklasse og dermed udfordrede adelen.

Begrundelse

Christianshavn har bevaret sit særpræg som planlagt kanalby, og bydelen rummer en række særlige fortællinger om datidens byplan- og bygningsidealer. Det oprindelige bymønster – med voldene, kanalerne, gaderne, bebyggelsesplanerne og bygningsformerne – er endnu aflæseligt. Bydelens særpræg adskiller den fra alle andre dele af København. Særpræget gør Christianshavn til en højst bevaringsværdig helhed.

- Afgrænsning af kulturmiljøet
- Bærende bevaringsværdier
- Værdifulde bebyggelsesflader
- Værdifulde landskabsflader

Kulturmiljøets bevaringsværdier

- Kanaler og bassiner og den rekreative anvendelse heraf
- De karakteristiske bebyggelsesstrukturer - langs havneløbet stokke vinkelret på løbet, ellers overvejende karrébebyggelse
- Bevaringsværdige gadeforløb og bymiljøer (husrækker m.v.)
- Bebyggelsens tætte visuelle kontakt med volden

Kulturhistorie

Baggrund og Grundtræk

I 1617 påbegyndte Christian IV anlæggelsen af en ny selvstændig købstad, som skulle fremme handlen som følge af renæssancens økonomiske opsving.

Forbilledet var Amsterdam, som var en af datidens største handelsbyer med stor international handel. For at få gang i handlen var byen tænkt som hjemsted for nederlandske immigranter - men endte med at blive en købmands- og håndværkerbydel i København

I 1674 blev området indlemmet i København som Christianshavns Kvarter. I 1700-tallet udvidedes bydelen med mange handelspladser og industrier, som blomstrede i den såkaldte florissante handelsperiode. Efter 1815 fik bydelen karakter af fattigkvarter med udpræget slumbebyggelse.

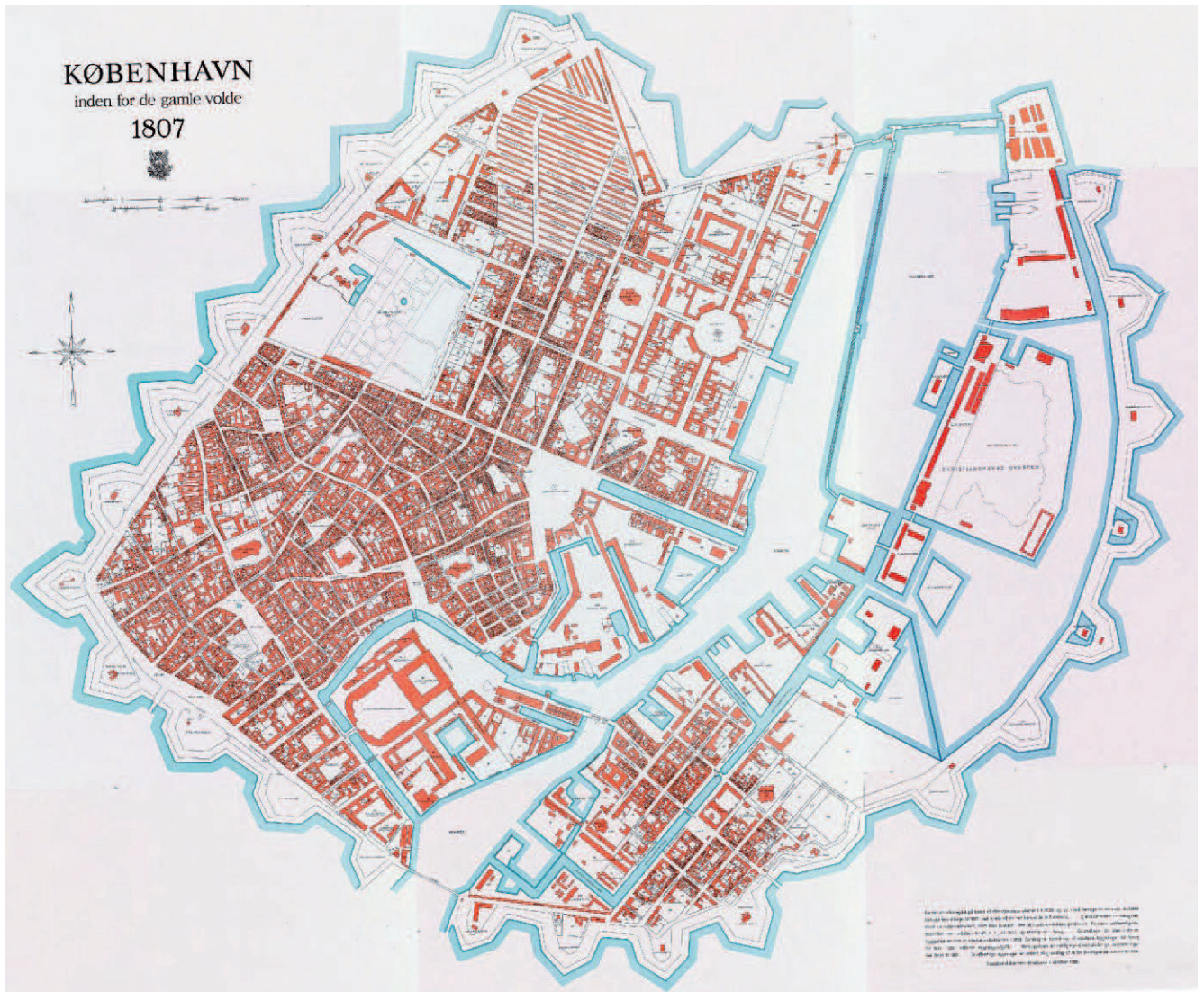
Baggård før Københavns Kommunes omfattende saneringsprogrammer

Københavns Kommunes omfattende saneringsprogrammer fra 1920'erne truede med helt at udlette det gamle Christianshavn, men bevaringsplaner fra 1970'erne sikret den arrede bydel.

I perioden 1970-1977 blev TV-serien 'Huset på Christianshavn' optaget på Amagergade. TV serien viser og beskriver, hvordan Christianshavns ældre arbejderbebyggelse så ud. Serien er blevet folkeeje og forbindes af mange med bydelen.

Torvegade ved Christianshavns Torv i 1940'erne

Amagergade med 'Rottehullet' til højre

Enkelte bygninger og enkelt elementer

Købmandsgårde

Christianshavn er kendetegnet ved store købmandsgårde fra 1620'erne. Christianshavns formål som 'hol-lænderby' blev ikke opfyldt, men i stedet opførte flere danske storkøbmænd pragtgårde i den nye bydel. Over hele Christianshavn findes store gårde, nedenfor følger enkelte udvalgte.

Tordenskjolds Gård (Strandgade 6)

Navnet Tordenskjolds Gård er misvisende. Grunden i Strandgade 6 var oprindeligt ejet af den hollandske Johan de Willem, der var en af Københavns rigeste købmænd, da Christianshavn blev anlagt. Grunden solgte de Willem igen i 1647 til borgmester Jacob Madsen. Madsen opførte de ældste dele af den nuværende gård. Først omkring 1703 opførtes bygningen i sit nuværende udsendende. Bygherren var vinhandler Abraham Lehn. Lehns gård regnes for den fornemmeste borgerlige gård i 1700-tallet. Derfor er gården et udtryk for den nye store økonomisk magtfulde borger og handelsstand, som vandt frem fra i 1700-tallet grundet den oversøiske handel med de danske kolonier.

Tordenskjolds Gård består af forhus, grundmuret sidehus, sidehus i bindingsværk, pavillon og nok et sidehus

Mikkel Vibes gård i Strandgade 30-32

Gården blev efter Abraham Lehns død overtaget af sønnen Poul. Den nye ejer udlejede en lejlighed i gårdens stueetage til Tordenskjold, og gården er derfor blevet kendt som Tordenskjolds Gård. Navnet har hængt ved, og søheltens navn er blevet husets kendemærke. Den lille pavillon i gården bærer Tordenskjolds navn, selvom den først er opført 1763 godt 40 år efter Tordenskjolds død i 1720. Tordenskjold boede kun i gården i et år fra 1719-1720, men søhelten var kendt som en gæstfri vært, der ved sine middage havde aber i porten og affyrede kanonsalutter i havnen, hver gang kongens skål blev udbragt.

Efter Poul Lehns død har gården haft skiftende ejere indtil Privatbanken overtog gården sidst i 1980'erne. I 1857-58 blev huset forhøjet med 1 etage og fik sit senklassicistiske udseende.

Mikkel Vibes gård (Strandgade 30-32)

I 1622 købte Københavns borgmester Mikkel Vibe to grunde i Strandgade 30-32. Vibe havde en lang handelskarriere bag sig, der bl.a. havde gjort ham til hofleverandør. Hovedvægten i Vibes handelsimperium lå i Norge, bl.a. i forbindelse med den store hvalfangst. Via sit andet ægteskab i 1600 kom Vibe til at tilhøre hovedstadens patriaciat og han blev endelig borgmester i 1619. Vibe opførte på sine to grunde to tvillingegårde i renæssancestil, men Vibe døde i 1624 og fik derfor ikke meget glæde af gården, der blev solgt til skotten og skibsbyggeren Daniel Sinclair, der var hovedleverandør af skibe til flåden. At Gården tilhørte den rigere del af borgerskabet ses bl.a. af den mindre prydhave, der i dag - efter en genskabelse i 1947 - ligger mellem forhuset og mellemhuset. Byggegrunde var dyre og værdifulde, så at udlægge en del af grunden til pynt var i renæssancen yderst kostbart. Prydhaven blev dermed en måde, hvorpå borgene efterlignede adelens pragthaver.

Fra 1899 -1909 boede den danske maler Wilhelm Hammershøi i gården, og fra dette hus stammer hans mest kendte interiørmalerier.

Mikkel Vibes gård/e er et godt eksempel på renæssancens periode, hvor borgerlige kunne stige op af den sociale rangstige ved at udføre værdifulde erhverv inden for staten og for handelen. Daniel Sinclairs overtagelse af huset vidner også om den forholdsvis store indvandring fra de britiske øer, som fandt sted i denne periode. En indvandring som var grundet i Danmark og Storbritanniens fælles interesse i at have en stor flåde og i de maritime erhverv.

Irgens Gård (Strandgade 44)

Den første ejer af grunden på Strandgade 44 var den hol-

landsk fødte købmand Claus Condewin, men allerede i 1623 købte Johan Post grunden og opførte et hjørnehus, hvis rester endnu findes i den nuværende bygning. I 1664 købte Joachim Irgens ejendommen og lagde navn til den nutidige daglige betegnelse. Irgens blev kammertjener for Christian d. V. Kongen fandt så meget behag i sin tjener, at han gav ham privilegium til at drive kobberminerne i Røros i Norge. Forretningen gjorde Irgens til en rig mand.

Irgens er et fint eksempel på en borgerlige mand, der ender med at blive adlet. Efter enevældens indførelse i 1660 blev han kongemagtens pengeudlåner. Adelen havde fejlet med at støtte kongen under svenskerkrigene, men borgerne havde støttet kongen. Kongen lånte derfor penge af de rige borgere til at opveje hullet i statskassen. Det gjorde kongen afhængig af borgerstanden, og adelens tidligere eneret på landbrugsjord blev ophævet. Samtidig blev store jordområder givet til borgerskabet, der også blev adlet, hvorved en ny kongetro adel opstod. Irgens blev adlet i 1674. Kongen skænkede ham i stedet for rede penge som betaling for lånet bl.a. at skænke ham Vester-vig Slot og len i Thy.

Efter Irgens død købte købmanden Peter Borre gården, og i 1770 overtog staten ejendommen, som blev indrettet til artillerikaserne.

Handelspladser og pakhuse

1700-tallets indbringende handel satte sig mange store spor på Christianshavn. Området blev det sted, hvor skibe med eksotiske varer dels blev sejlet ind dels blev opbevaret i store pakhuse.

Bjørnsholm - Wilders Plads

Øen, hvor de store handelspladser lå, er opkaldt efter skibsrederen og tømmerhandleren Andreas Bjørn. I 1735 fik han kongelig tilladelse til at opfylde pladsen med henblik på anlæggelse af et skibsværft. Bjørnsholm er dermed en af de ældste kunstige øer anlagt til industri. I 1762 købte mægler Carl Wilder hele pladsen som herefter overtog hans navn.

Området blev senere delt i tre, nemlig; Wilders Plads, Krøyers Plads og Grønlandske Handels Plads, og disse navne er bevaret den dag i dag.

Grønlandske Handels Plads

Den Grønlandske Handels Plads blev grundlagt i 1747 og var handelsplads med varer fra Nordatlanten.

I 1766 blev det store pakhuse, som i dag er rammen om Nordatlantens Brygge, opført. I 1774 blev handlen overtaget af Den Kgl. Grønlandske Handel. Senere opførtes det såkaldte Skindpakhuse i 1781 og Det Brede Pakhuse

Irgens Gård i Strandgade

Luftfotos af Bjørnsholm - Wilders Plads - før og nu

og Krøyers Pakhus i 1806, og herefter fulgte først Trankegeriet i 1920'erne og senere det lave betonpakhuis i 1960'erne.

I begyndelse af 1980'erne flyttede Grønlandske Handel fra pladsen, der blev overtaget af Told & Skat. I slutningen af 1980'erne gik arbejdet med at udvikle Grønlandske Handels Plads i gang. Det har ført til, at Krøyers Pakhus blev restaureret i 1992, og i dag rummer Dansk Polarcen-ter, Arktisk Institut og Institut for Eskimologi.

Asiatisk plads

Pladsens har sit navn efter handelsforetægenet Det kgl. octroierede Dansk Asiatiske Compagni - kaldet Asiatisk Kompagni. Det blev stiftet den 12. april 1732, og modsat så mange andre af 1700-tallets handelskompagnier blev Asiatisk Compagni en blomstrende virksomhed. Med ansvaret for driften af de danske kolonier i Indien: Trankebar, Frederiksnagore og Nicobarerne, fik selskabet store opgaver. Ligeledes fik det på linje med andre europæiske foretægander handelsstation i Canton i Kina.

I 1772 omdannedes Asiatisk Kompagni til Nyt asiatisk Kompagni, og samtidig blev den ostindiske handel frigivet, dog beholdt selskabet retten til al handel med Kina. 1777 overtog staten Nyt asiatisk Kompagnis ejendomme i Indien. Blandt de varer kompagniet hjemfører, er te, sago, kinarod og rabarber fra Kina, mens man fra Indien hentede salpeter, peber, sago, indigo, kattun og bomuldstøj. Blandt andet på grund af den stigende konkurrence fra englænderne måtte kompagniet lukke 1843.

Bygningerne i Strandgade 25 blev opført i 1738-39 med Philip de Lange som arkitekt med to ens palæ-agtige facader mod Strandgade. Mod havnen ses det imidlertid, at kun den sydlige af bygninger er kontorhus, mens den nordlige er et camoufleret pakhuis, der hurtigt blev for småt og i 1748-50 blev udvidet med en langt større bygning vinkelret på havnen tegnet af Nicolai Eigtved. I dag ligger Udenrigsministeriet på Asiatisk Plads.

Asiatisk Kompanis bygninger på Asiatisk Plads / Strandgade 25.

Tidligt luftfoto af Grønlandske Handels Plads

Knippelsbro

Det var Christian d.IV, der tog initiativ til bygningen af den første bro mellem Slotsholmen og Christianshavn. Den blev opført fra 1618 til 1620. Christianshavn var planlagt som et stort handelscentrum. Kongen ønskede derfor, at en varebørs blev lagt tæt ved. Børsen er således ikke planlagt som en del af Slotsholmen men som en del af Christianshavn. Derfor skulle Børsen og Christianshavn forbindes via en bro.

En af de første bropassere hed i øvrigt Hans Knip, og han boede i et lille hus på Amager-siden. Hans job bestod naturligvis i at hæve og sænke broklappen for skibstrafikken, og hans centrale placering på broen er i dag årsag til broens navn.

I 1712 blev den oprindelige bro fornyet, og samtidig blev broen udsmykket med særlige statuer. Igen i 1816 var tiden inden til en renovering, og også denne gang fik broen ny udsmykning. I 1869 kom der så en helt ny bro til på stedet, det var en 86 meter lang jernbro bygget af Burmeister & Wain. Med den nye bro kunne de københavnske sporvogne køre til Christianshavn og Amager. Men allerede 1908 måtte man igen indvie en ny Knippelsbro.

I slutningen af 20'erne var tiden så moden til én gang for alle at finde en permanent løsning på den stigende biltrafik over Knippelsbro og Langebro. Derfor byggede man en midlertidig bro, som blev benyttet, mens opførelsen af den nye Knippelsbro stod på. Og den 17. december 1937 kunne den nuværende Knippelsbro så åbnes for trafik.

Christianshavns vold

Christianshavns vold blev opført samtidig med, at Christianshavn blev indlemmet i København i 1675. Volden kom dermed til at udgøre byens ydre grænse mod Amager. Volden blev op gennem 1800-tallet et yndet område at gå søndagstur for byens borgere.

Wilders Kanal set mod Christianshavns Kanal

Landskab

Landskabskarakter

Christianshavn ligger som en by i byen mellem de to markante vandarealer: Havneløbet og Christianshavns voldanlæg, der klart afgrænser bydelen og dominerer bydelens overordnede rumlige struktur.

Christianshavns Vold strækker sig fra Langebro i syd til Refshaleøen i nord og er således den største og mest åbne del af det forhenværende voldanlæg. Vandets flade er dominerede, men bastionerne skyder sig individuelt frem og opdeler vandfladen i mindre rum. Anlægget virker tilgroet og får specielt på den nordlige del karakter af landskabeligt træk.

Mod havneløbet markerer bydelen sig med en karakte-

Parti fra Christianshavns Vold

ristisk fliget bygningsfront opbygget af store gavlvendte bygninger, der modsvares af en sluttet sammenhængende bygningsfront på havneløbets modsatte side.

Arkitektur

Hovedtræk og bebyggelsesmønster

Christianshavn er et eksempel på renæssancens regelrette byplanlægning med gader i skakternmønster. Det indre skatbrætsystem opløses mod volden, hvor bebyggelsen følger voldens takkede forløb.

Torvegade og Christianshavns Torv er præget af funktionalistisk randbebyggelse, mens der stadig i sidegaderne findes megen oprindelig bebyggelse. En underinddeling af de oprindelige storgrunde har frembragt fine bevarede rækker af småhuse i 2-4 etager. De mange bevarede købmændsgårde, pakhuse og erhvervsbygninger gør, at Christianshavn skiller sig klart ud fra indre by.

Christianshavns Kanal danner en akse på Christianshavn og opdeler bydelen i to. Den karakterfulde randbebyggelse med boliger blandet med erhverv, kajernes træer, det lave bolværks solide tømmerkonstruktion og de mange fortøjede lyst- og husbåde skaber en særlig intimitet og stemning.

Delområder og elementer i bebyggelsen

Havnefronten

Christianshavns havnefront har et fliget forløb, præget af vinkelrette indskæringer i form af kanaler og dok-

anlæg. Bebyggelsen langs havnefronten følger de rette vinkler og er overvejende opført som tværliggende bygninger mellem Strandgade og havneløbet og udformet med markante gavle. Bebyggelsesformen er historisk betinget i den oprindelige anvendelse som værftsområder og handelspladser for bagvedliggende købmandsgårde. Bassiner og dokanlæg er blevet sløjdet for at give plads til ny bebyggelse, og ældre pakhuse er flere steder afløst af ny kontorhusbebyggelse og boligejendomme, men placeringsprincippet er blevet fastholdt. Det konsekvente bebyggelsesprincip giver Christianshavns havnefront en særlig karakter, der ikke findes andre steder i havnen.

Strandgade

Bygningerne på den østlige side af Strandgade er opført som havnefrontsbygninger med en imponerende række af renæssancehuse bestående af tidligere tiders store købmands- og erhvervs gårde.

Bygningerne på den vestlige side af Strandgade er placeret som stokbebyggelse vinkelret på gaden, følgende beddingernes og dokernes retning. Bebyggelsen er opført over flere hundrede år og udviser skiftende tiders smag. Eksempler på pakhuse i Strandgade er Gammel Dok og Eigtveds pakhuse af arkitekt Nicolai Eigtved.

Det enestående kig fra Wilders Plads mod Christians Kirke understreger gaderummets helhed og karakter, og der er en fin kontrast mellem de stilfærdige borgerhuse og kirkens monumentalitet.

Christianshavns Torv og Torvegade

Torvegade virker med sin store bredde og intensive trafik som en fysisk barriere, der inddeler bydelen i en nordlig og sydlig del. I hovedaksernes skæringspunkt ligger Christianshavns Torv - bydelens centrale plads.

Torvegades nordside og Christianshavns Torv huser i dag en række store, gedigne funktionalistiske beboelsesejendomme med 'Lagkagehuset' af Edward Thomsen som det mest omtalte. En stor seksetagers ejendom opført i pudset mur og med taget dækket af tegl. Facadens vandrette linjer er understreget ved bemaling i to farver, heraf navnet 'Lagkagehuset'.

Denne funktionalistiske stilart bryder med stedets oprindelige byggetraditioner, men bygningerne tilpasser sig området bl.a. på grund af et enkelt og afdæmpet helhedspræg.

Bebyggelsen på Torvegades sydside er en blanding af nyt, nyere og gammelt.

Kirkerne

Christians Kirken er opført i 1755-59 og er tegnet af arkitekt Nicolai Eigtved.

Kirken er point de vue for Strandgade og er bygget af gule teglsten, der har patineret til en grålig farve, og hovedfacaden mod Strandgade er beklædt med sandsten.

Husrække med 1700-tals huse ud mod Christianshavns Kanal langs Overgaden oven Vandets sydlige del.

Bygningen er udformet som en rektangulær bygning med et tårn ved den nordre langside, som også er hovedfacaden. Tårnet blev oprindeligt ikke fuldført med spir, som først kom til i 1769 og er tegnet af G.D. Anthon.

Kirkerummets indretning er efter danske forhold meget speciel. Der er efter tysk mønster tale om en såkaldt prædikenkirke, hvor tilhørerpladserne er arrangeret næsten som i et teater.

Vor Frelsers Kirke blev opført i 1682-96 med Lambert van Haven som arkitekt. Grundplanen er korsformet med kvadratisk midtparti. Murværket er af blandede røde og gule teglsten, og hviler på en høj sokkel af tildannede granitblokke.

På toppen af tårnet står spiret, som er en kobberbeklædt tømmerkonstruktion. Det snoede spir blev opsat af Lauritz de Thura i 1750 og består af en udvendig trappe med fire snoninger. Den udvendige trappe tæller ca. 150 trin og er forsynet med et forgyldt gelænder. Øverst på spiret er sat en globus kronet af en tre meter høj forgyldt frelserfigur.

Sårbarhed

Kulturmiljøet er sårbart over for væsentlig ændret anvendelsessammensætning, som f.eks. giver øget slid på

området eller reducerer de funktioner, der udgør den væsentlige del af miljøet i dag.

Udviklingsmuligheder

Området bør udvikles under hensyntagen til de bærende bevaringsværdier.

Nuværende sikring

Enkeltbygningssfredninger, bevarende byplaner og lokalplaner, naturfredning af kanalerne (inklusive bolværker og træer langs disse), vedtagelse om særlige krav til funderingsmetode ved nybyggeri/ombygning af hensyn til nabobebyggelse.

Det Særlige Bygningssyns sekretariat udsendte i 1961 'Bevaringsplan Christianshavn'.

Lignende eksempler

Nyhavn

Kilder

Bydelsatlas Indre By/ Christianshavn
Claus M. Smidt: København før nu - og aldrig, bd. 7 Christianshavn

Peter Olesen: København ved havnen

København 2014

Amagergade set mod volden.

Københavns Kommune
Teknik- og Miljøforvaltningen
Byens Udvikling
Postbox 348
1503 København V
Telefon 33 66 35 00
E-mail: byensudvikling@tmf.kk.dk
www.kk.dk

KØBENHAVNS KOMMUNE
Teknik- og Miljøforvaltningen